

MAJOROS SÁNDOR

A nyúl

Az a szóbeszéd járja, hogy nem is völgy az, hanem frissen vágott seb. Ők lesznek rajta a kötszer: megakadályozzák az ellenség átszivárgását a fronton, nagy szolgálatot téve ezzel a császárnak meg a hazának. Tizenkét ember, egy tizedessel és egy őrmesterrel, pompás kis helyőrség. A térkép szerint van ott valami erdészház is, majd helyrepopofozzák és megerősítik, ahogy a szolgálati szabályzat előírja. Aztán jöhet a táj fürkészése, kétóránkénti váltással, közte meg négy óra szundikálással. Már szinte érzik az orrukban a szénával megrakott priccsek illatát. El se merik hinni, hogy az átélt gyötrelmek után, alig két héttel maguk mögött hagyva az elfelejtésre méltó 1915-ös esztendő, végre rájuk mosolyoghat a szerencse.

Kaptak egy ösvért is. Az őrmester kétheti ellátmányt, meg egy kanna petróleumot pakoltat rá, aztán agyó, első vonal, agyó, lövészárkok! Vígán menetelnek a hegyoldalról levezető úton, amely egy idő után kellemesen kiszélesedik, de ahogy ereszkednek, úgy kerülnek fölébük egyre fenyegetőbbben a hósapkás hegycsúcsok. A magassághoz szokott osztrákok nem is bírják megállni szó nélkül. Azt mondogatják, olyan a hó, mint a porcukor, bármikor megindulhat. Az őrmester nem hallja ezt. A menet élén diktálja a tempót, és csak akkor áll meg, ha keresztúthoz érnek. Ilyenkor mindig hosszan tanulmányozza a térképet, időt hagyva a legénységnek, hogy pőfékelhessen egyet.

Az ég közben teljesen kitisztul, ereje is lesz a napnak, és ez még jobban aggasztja az osztrákokat. Magunkra fogjuk haragítani az Úristent, mondogatják, és ez már az őrmester fülébe is eljut, mert amikor az út mellett megjelennek az első mohafoltok, kiadja a kötélmentén rendeződni parancsot. Az osztrákok morognak valamit, aztán úgy tesznek, mintha átbújtatnák a derékszíjuk alatt a kötelet, de csak hozzászorítják. Mögöttük két magyar lépked, ők is összesúgnak: ha ezek a hegyiek nem akarnak velünk közösködni, annak oka van. Ne kössük be mi se magunkat, pajtás.

A sziklák tónusa közben vörösre változik, és a sánya, didergős moharéteg helyére tüskés bozót tolaszik. Az ágaikon ragadt levelek úgy lógnak, mint a halott denevérek. Az út ezen a helyen elkeskenyedik, aztán meredek lejtővé változik, és egy hajtúkanyar után, úgy tűnik, véget is ér.

Itt már nyoma sincs az őrmester magabiztosságának. Megint előveszi a térképet, de csak a rend kedvéért. Percekig eltart, mire nekidurálja magát és int, hogy tovább. Az alakulat libasorba rendeződve indul el az alig kocsiderék széles járaton, ám a kanyar után egy sziklaperemre érve, összetorlódva megáll. Az ösvény mindkét oldalán szinte függőleges sziklafalakkal körülvett mély völgybe vezet, amelyben szappanos vízként bugyborékol a köd.

Az őrmester megbabonázva nézi az alattuk fortyogó mélységet, az osztrákok pedig kihasználják az alkalmat, hogy figyelmeztessék: ha továbbmennek, a sziklaperemen összegyűlt hó a fejük fölé kerül, és az nem egy életbiztosítás. De hiába minden, a parancsnok hajthatatlan. Azzal ő is tisztában van, hogy az ereszkedés halogatása egyenlő a veszély fokozásával, ezért „a lehető leggyorsabban legyünk túl rajta” elvet alkalmazza.

A csapat kelletlenül indul lefelé az ösvényen. Minden lépéssel közelebb kerülnek az alattuk terpszkedő szürkeséghez, és már majdnem meg is kavarhatják a kinyújtott kezükkel, amikor egy hosszú, fájdalmas sóhajtással utoléri őket valami kósza hegyi szellő. A katonák úgy ugrálnak be a kiugró sziklák alá, mint a hegyi kecskék, de az ellátmánnyal megrakott ösvér kint marad az úton. Az a katona, akire rábízták, úgy véli, maradt még annyi ideje, hogy berángathassa maga mellé, ám amikor a biztonságból kihajolva a kantár után kap, letarolja a dübörögve, szélvihart kavarva érkező hótömeg.

A morajlás sokáig labdázik a sziklák között, és amikor megint csönd lesz, már csak a két osztrák és a két magyar kapaszkodik a sziklafalba. Mögöttük vagy száz méter hosszan egy lekopasztott, majdnem teljesen függőleges fal maradt az ösvényből.

Az osztrákok rögtön válságtanácskozást tartanak, és arra jutnak, hogy meg kéne próbálni visszamászni oda, ahonnét elindultak, mert ezek után, amikor az állomány kétharmada odaveszett, nem lehet szó a küldetés folytatásáról. A magyarok ereszkedjenek le a völgybe, és valahogy tartsanak ki, amíg értük nem jönnek a segítséggel.

A két magyar nem vitatkozik. Olyan vidékről származnak, ahol egy ganédombra is úgy néznek az emberek, mint valami hegyre. Fogalmuk sincs, mit rejt a köd odalent, de még ha egy teljes olasz gyalogsági dandárt, akkor se fordulnának vissza. Nyolcadik hónapja aszalódnak itt fönt, pedig az ilyen magaslati kirándulásból az alföldi embernek egy nap is elég.

Ettől a sok fagyoskodástól, nélkülözéstől a fogság se lehet rosszabb. Elviszik az embert Toszkánába, vagy még délebbre, a Nápolyi-öbölbe, ahol mindig süt a nap. Ott már a narancs is megérik, úgy kapkodják le a népek a fáról, ahogy otthon az epret. Menjenek csak vissza ezek a knédlibabálók, és jelentsék, hogy rajtuk kívül mindenki odaveszett, mert hogy ide még egyszer nem merészkednek vissza, arra mérget lehet venni.

Az osztrákok már azon tanakodnak, hogyan kezdjék meg a mászást, amikor a közelben nyöszörgést hallanak, és mint a sírból kikelő tetszhalott, fölül a hóban az őrmester. A bokája furcsán kicsavarodva áll a térdéhez képest, és ez azt jelenti, hogy képtelen lesz önerőből járni. Ez a körülmény megváltoztatja a haditervet. Két összekötözött puskából hordszéket eskábálnak, és az őrmestert cipelve, egymást támogatva mindnyájan tovább ereszkednek a völgybe.

Mire lekecmeregnek a felhőig, a hegyek árnyéka már befedi az alattuk hömpölygő szürke masszát. Minden lépéssel mélyebbre süllyednek ebbe a fojtogató, zúzmarát érlelő kavargásba, amely sötét, kietlen tájat rejteget. A lejtő alján eltűnik a hó, és átadja a helyét egy homályba vesző, fűvel borított legelőnek. A hegyről lekanyarodó út egyenesen az erdészházhoz vezet. Elhagyatott, romos építményre számítanak, de a házban egy bizonytalan korú asszonyt és egy hétéves forma kisfiút találnak. A ruhájuk alapján csavargóknak tűnnek, mert a hegylakók erre felé nagyon pedánsak, nem hagyják, hogy elgazosodjon körülöttük a kert, és ügyelnek a tisztaságra, akár az öltözékükről, akár a környezetükről legyen szó. Ennek itt nyoma sincs. Az ócska deszkaépület úgy magasodik a tófenékre hasonlító legelőn, akár egy síremlék.

Az asszony fásult beletörődéssel nyugtazza, hogy egyenruhások érkeznek a hajlékába. Azon a nyelven szól hozzájuk, amit sem a front innenső, sem a túlsó oldalán nem ért senki. Ez a motyogás valami zavart sajnálkozásféle lehet, hogy ide aztán hiába jönnek az urak, még egy tál levessel sem tudja őket megkínálni.

Az őrmester lába majd leszakad a fájdalomtól, de nem hagyja el magát. Tudja, hogy az olaszoknak éppen úgy nem kellene a foglyok, ahogy nekik sem, ezért két őrhelyet jelöl ki, mindkettőt olyan távolságban, ahonnan már nem látható a ház. Az örök így a céltól távol kerülve észrevétlenül maradhatnak.

A kisfiú a kályha mellől lesi a jövevényeket. Mellette vékony lécekből ácsolt kalitkában kopott bundá-

jú nyúl pislog. Hosszú, sündisznótüskékre emlékeztető szőre alapján legalább kétéves lehet, ami egy nyúl életében tisztas öregkor. Annyira ronda és megviselt, mint a pocsolyából kihalászott rongycsomó, de a kisfiú láthatóan ragaszkodik hozzá. Biztosan úgy nyaggatja és tutujgatja, ahogy egy lélektelen tárgyat szokás, és a nyúl ezt mélan tűri, mert nincs más választása. A rabélet azért nagyon meglátszik rajta: olyan sovány, hogy szinte lóg a bőre. Jól mutatja, milyen siralmas élet van ezen a tanyán.

A ház belsejét kitevő egyetlen szobát oltárként uralja a közepére állított hosszúkás tölgyfaasztal. Erre fektetik rá az őrmestert, hogy alaposabban megvizsgálhassák a sérülését. Az alacsonyabb magyar a bajonettjével óvatosan fölhasítja a sebesült lába szárán vértől és sártól megfeketedett nadrágot. Ha a csont nem dőfte át a bőrt, akkor a törést helyre lehet igazítani, de az alvadt vér nem kecséget semmi jóval.

A házhoz közelebb eső őrhelyen posztoló magasabb magyar eközben fázósan húzza össze magán a koszlott, kirojtosodott katonaköpenyt. A köd átnyalábolja, és kiszakítja ebből a gyötrelmes világból, amitől úgy érzi magát, mintha otthon lenne a faluja szélén. Háta mögött ott van a szélső utca, előtte meg a végtelenbe alábukó alföldi határ, amiből most csak egy apró darab látszik, de ha behunyja a szemét, és nem vesz tudomást a hidegről, megidézheti a tavaszt. Selymes napsütéssel, friss kaszálás illatával és a nyár ígéretét hozó, langyos déli széllel, amitől a búza kacéran hullámszani kezd. Csakhogy itt nincs se búza, se napsütés. Mintha lent állna a tenger alján, olyan mélyen, ahonnan már nem látszik a felszín ezüstös ragyogása. Jó lenne elrugaszkodni, és hagyni, hogy az a misztikus erő, ami a vízben motoszkál, fölropítse az ég felé, mint egy lenyomott fadarabot. De ez csak vágyalom. Lassanként elfogy a tüdejéből a levegő, és kénytelen lesz beszívni ezt az émelyítően csípős anyagot, ami se nem levegő, se nem víz, hanem valami átmenet a kettő között.

Egy vaskos árnyék bontakozik ki előtte. Lekapja válláról a Mausert, és már majdnem elkiáltja magát, hogy állj, amikor észreveszi, hogy a zömökebb osztrák közeledik. Reszket, mint akinek láza van. Azt mondja, hol itt, hol ott bukkan föl egy árnyék, és nincs egy fal, aminek nekinyomhatná a hátát. Be kellett volna húzódnia az eresz alá, és mozdulatlanul ott maradni. Aki nem mozog, az a félhomályban láthatatlan.

Kell, hogy legyen valahol eldugva egy tehénük, int a fejével a ház felé a magyar. Tehén nélkül nem húznák ki a telet, hacsak nem az olaszok látják el őket ennivalóval. Lehet, hogy itt pihenik ki magukat, mielőtt továbbmennének, de egy üresen álló és mégis lakottnak tűnő viskó több, mint gyanús. Ezért tartják itt az asszonyt meg a gyereket. Ha egy járőr idetéved, azt gondolja, ez csak egy szegény, ártalmatlan pásztorcsalád, és azért nincs velük férfiember, mert valahol a hazát védi. Rafinált trükk, és hatásos is, mert bármennyire gyanakszik, senki sem annyira elvetemült, hogy egy nőt veréssel bírjon rá az igazmondásra. Főként, ha ott van mellette a kishfia. Pedig könnyű átlátni a szitán: mindenki tudja, hogy ezek a hegyoldalakon tengődő, magányos pásztorcsaládok télen lehúzódnak a falvakba, és csak akkor jönnek vissza, ha a fű már alkalmas a legeltetésre.

Az osztrák nem figyel rá. Egyre csak azt hajtogatja, hogy átkozott hely ez, még a levegőnek is halál-szaga van, ez a köd meg olyan, mint a szemfedő. Ők ketten, a cimborájával már eldöntötték, hogy holnap visszamennek. Most még megvan hozzá az erejük, de minden nappal gyöngébbek lesznek, és ez csökkenti az esélyeiket. Ha átjutnak az omláson, a többi már gyerekjáték lesz. Egy nap oda, egy meg vissza. Csak így úszhatják meg, mert ez a völgy akkor se tarthat el hét embert, ha az asszonynak tényleg van valahol egy tehene. Egy hétig étlen-szomjan is ki lehet bírni, aztán kampec.

A magyar nem ért meg mindent a tiroli tájszavakkal kevert, ideges beszédből, de az elképzelést helyesli. Most már itt van velük az őrmester túsznak, és a két osztrák nem kockáztathatja meg, hogy később, amikor a háború szele idáig is elér, valaki megtalálja a maradványait. Ez egyenlő lenne a halálos ítéletükkel, ezért, ha sikerül átvergődniük a letarolt szakaszon, biztosan az igazat fogják jelenteni. Más kérdés, hogy az ezredes hajlandó lesz-e újabb alakulatot ideküldeni, de ez momentán nem lényeges. Meg kell próbálni a kijutást, és mert a szabály úgy szól, hogy

a hegyek közt egy ember nem ember, tényleg ők ketten a legalkalmasabbak.

Az osztrák többé már nem hajlandó visszamenni az őrhelyére, hanem a ház felé veszi az irányt. A magyar egyedül marad a lassan szurokszerűvé változó

Pásztorbot (részlet), 1997. ezüstdomborítás

éjszakában, és átragad rá a nyugtalanság. Mintha itt is, ott is megvillanna egy, a feketénél is sötétebb árnyék, de csak úgy, ahogy a gyors mozgás illúziója mutatja. Ismeri azt a trükköt, hogy ha éjjel olyan módon pillantunk rá egy fénypontra, hogy a sugara a recehártyánk külső szélét érje, a pont sokkal fényesebbnek látszik. Ez most nem ér semmit. Valaki bujkál a ködben, de mivel éjszaka van, csak kést használhat. Ehhez a háta mögé

kell lopóznia, és miután a száját bal kézzel betapasztotta, jobbal át kell metszenie a torkát. Amikor összeroskad, mindkét térde fölött át kell vágnia az inakat. Egyfajta biztonsági intézkedés ez arra az esetre, ha mégsem sikerülne a művelet, és később magához térne. Inak nélkül képtelenség lábra állni és elvánszorogni segítségért. A magyar csőre tölti a puskát, és olyan görcsösen szorítja, hogy nem is érzi a fém hidegét.

Az erdészházba visszatérő osztrák, mint valami fertőző kórt, magával cipeli a nyugtalanságot. Azzal állít be, hogy odakint fokozódott az ellenséges mozgólódás, de a magyar nem volt hajlandó visszavonulni. Az őrmester sebén egyelőre még nincs rögzítő kötés, mert az alacsonyabb magyar és a másik osztrák azon tanakodnak, hogy a nyílt törést valahogy meg kéne operálni, ám ehhez nem elég egy szál gyeritya fénye. Az őrmester is tudja ezt. Elhaló hangon utasítja a zömök osztrákot, hogy menjen ki a magyarért, és mondja meg neki, hogy az éjszakai őrseg szabályai szerint húzódjon vissza a védelemre kijelölt épülethez, de mielőtt erre sor kerülne, odakint lövés dörren.

A katonák úgy merednek egymásra, mintha valami ízetlen tréfával megspékelt vásári mutatványról lenne szó, amelyet rajtuk próbál ki a nagyérdemű kegyeire pályázó mágus. Aztán az őrmester elfújja

a gyertyát, és a sötétben ritmustalan összevisszasággal durrogni kezdenek a puskák. Hol itt, hol ott villan meg egy fénycsík, a levegő megtelik csípős szagú füsttel, a padlót nehéz bakancsok ropogatják, nagy csattanással földől az asztal, nyikorogva kitárul az ajtó, és csilingelve kopognak a földre szóródó töltényhüvelyek. Aztán minden elcsöndesedik.

A füstfátyol kifelé vonaglik az ajtó sötétkéek négy-szögén, miközben percről percre, óráról órára világosabb lesz. A szoba falához tapadó rongykupacok lassanként visszaváltoznak katonákká, és már az is látszik, hogy a fölborított asztal egyik lába csáléra áll, a nyúl kalitkája pedig földöntve, darabokra törve hever a kályha mellett. A kiszabadult állat kíváncsiskodva szaglássza a szerteszt heverő töltényhüvelyeket, aztán az ajtó felé fordul, hátsó lábaira ágaszkodik, és egy szökkenéssel átlendül a halványszürke derengésbe vezető nyíláson.

Ha van kint valaki, arra se méltatja, hogy utána pörköljön egyet, pedig négykézláb menekülő embernek is nézheti. A kisebbik magyar ebből arra következtet, hogy a támadók visszavonultak. Óvatosan kinéz az ablakon, és meglátja a pajtását alig néhány lépésre a háztól. Arcra borulva fekszik, hátán olyan vékony lyuk szakítja át a köpenyt, hogy az frontviszonylatban szinte már nevetséges. A zömök osztrák elsőnek merészkedik oda hozzá, fölveszi a füből a halott jégvirágokkal körbefont puskáját, és megnézi a tárat. Egyetlen töltény hiányzik belőle, ami még nem lenne furcsa, ha a magyar szembe kapta volna a lövést, de az elhelyezkedése azt bizonyítja, hogy éppen a ház felé hátrált, amikor – talán ijedtében – beledurrantott a sötétbe. Innentől pedig egyértelmű, hogy nem az ellenség szedte le, hanem ők a házból. Az összes muníciójukat elpuffogtatták, ráadásul teljesen fölöslegesen: a házon sehol sincs kiszállásodva a deszka, ami alátámasztaná, hogy a föltételezett ellenség akár csak egyszer is visszalőtt volna.

És ez nem is minden: amikor földől az asztal, az őrmester ráesett a törött lábára, és egy csontszilánk átdöfte az ütőerét. Szép csöndben elvérzett, miközben az asszony a ribilliót kihasználva meglépett a gyerekével. Csak ők tudják, mikor és hogyan osonnak ki az ajtón, de azóta már biztosan mindent elmondtak az olaszoknak.

Ez is egy okkal több a két osztráknak, hogy ne hlogassák az indulást. Tudják az irányt, és ha sietnek, két órán belül odaérnek a fölfelé vezető ösvényhez. Az ellenség megpróbálja majd elvágni az útjukat, de

nem számít arra, hogy hivatásos mászókkal van dolguk. Gyorsak lesznek, mint a villám, a magyar meg barikádozza el magát a házban, és próbáljon meg kintartani, amíg az erősítés meg nem érkezik.

Legyen meg a Te akaratod, suttogja a kisebbik magyar a halott földije mellett, aztán észreveszi, hogy temetői csöndesség veszi körül. A dértől csillogó fűben jól látszanak az osztrákok bakancsnyomai, de a fagy szorítása már enged, és mintha a köd is ritkulna. A nyúl itt mászkálhat valahol a közelben, ha le vadássza és megeszi, nyer egy kis időt, hogy eldöntse, mihez kezdjen. Két lehetőség közül választhat: vagy föl kutatja az asszonyt és megérteti vele, hogy a sorsuk innentől összefonódik, vagy megkeresi az olaszokhoz vezető másik ösvényt. De a nyulat semmiképpen sem szabad futni hagyni.

Fölveszi a cimborája mellől a puskát, csőre tölti, és vár. A köd még tartja magát, de ez már nem a tegnapi átláthatatlan tömörség. Egyre több benne a hasadék, mintha egy hatalmas mancs tépné és karmolná, aztán egy szélfuvallattól el is hömpölyög. Az otthoni mezőket idéző kék ég alatt emberi léptékkal fölfoghatatlan mélységű hasadék alján találja magát. Teljesen helyénvaló, hogy itt csak a menedékháznak van helye, meg a belőle kiszökött nyúlnak, de öreg szabály, hogy a menekülő állat nem juthat messzire. A ketrecből szabaduló nyúl annyira belefeledkezik az új illatok szaglászásába, hogy a vásári bádogtáblához hasonló célpont válik belőle. Nem is szökhet távolabb annál a pontnál, ahol a magasabb magyar örködött. Orrával a katonabakancs nyomait bökdösi, ahonnét tán a széttaposott fű essenciája párolog, és sejtelmé sincs róla, hogy zsákmányként kínálgatja magát.

Az egyedül maradt katona szíve nyugtalanul kalimpál, amikor ráfogja a puskát, de észreveszi, hogy a cső hegye egy másik fegyverben folytatódik. Rongyos, beesett arcú olasz baka dacol a tekintetével, miközben fönt, az elérhetetlen magasságban az égi felcser egyre összébb férceli a selymes puhaságú sziklafalakat. Makacs kitartással méregetik egymást, pedig csak egy apró mozdulat kéne, hogy a nyúl fölbukfencezzen. Vagy az ember, vagy a nyúl, de nem mindkettő. Ha az ember, akkor a nyúl eltűnik valamelyik üregben, ha pedig a nyúl, akkor az ember saját tükörképének áldozatává válik. A hegycsúcsok közt egyre fogy a távolság, ők pedig nem tudják elszánni magukat. Már csak néhány öltés marad a mindent beborító, teljes sötétségig. Együtt számolnak, ki-ki a saját anyanyelvén: három, kettő, egy.